

ปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา
ระดับอุดมศึกษาด้านการเรียนการสอนในยุคออนไลน์
Positive Interactions between Teachers and Higher
Education Students through Online Teaching

ประภัศสร ชโลธร, Prapatsorn Chalothorn¹

อัชฉราพร ฉากครบุรี, Artcharapom chakkomburi²

Email: prapatsorn.c@nrru.ac.th

Received: July 30, 2022 Revised August 17, 2022

Accepted: August 17, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาด้านการเรียนการสอนในยุคออนไลน์ อาจารย์มีหน้าที่ให้ความรู้ทางวิชาการและฝึกอบรมให้นักศึกษามีคุณธรรมและจริยธรรม ที่เป็นหน้าที่สำคัญของอาจารย์ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของกัลยาณมิตร คือ (1) อาจารย์จะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและเป็นแม่พิมพ์ต้นแบบแก่ศิษย์ที่เรียกว่า ปิโย (2) ความน่าเคารพ ต้องประพฤติสมควรแก่ฐานะ มีแนวทางการปฏิบัติตนและหลักการดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้องชอบธรรม ที่เรียกว่า ครุ (3) อาจารย์คือบัณฑิต เป็นที่ยกย่อง ในฐานะทรงคุณ คือ ความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ที่เรียกว่า ภาวนีโย (4) อาจารย์ต้องรู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน และเป็นที่ปรึกษาที่ดีของศิษย์ ที่เรียกว่า วตฺตา จ (5) อาจารย์จะต้องมีความอดทนต่ออุปสรรคในทุกด้าน มีจิตใจที่หนักแน่น สามารถเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ได้ด้วยจิตใจที่มั่นคง ที่เรียกว่า วจนฺทโม (6) อาจารย์สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อน ให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป เป็นคุณสมบัติของกัลยาณมิตรอย่างดีเลิศ คือ ความเป็นผู้กระทำได้จริงในสิ่งที่สอนแก่ผู้อื่น หรือได้บรรลุสำเร็จนั้น ๆ ด้วยตนเองแล้วจึงสอนเรื่องนั้นแก่ผู้อื่น ที่เรียกว่า คมฺภีรฺว จ กถ กตฺตา และ (7) ไม่แนะนำ

¹ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา/ Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

² อาจารย์พิเศษคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม/ Nakhon Pathom Rajabhat University.

หรือชักจูงไปในทางเลื่อมเลี้ยว อาจารย์เป็นผู้นำและแบบอย่างของสังคม เป็นบุคคลที่สังคมยกย่อง เลื่อมใส อาจารย์จึงต้องเป็นคนที่บริสุทธิ์ด้วยกาย วาจา ใจ เป็นอาจารย์อยู่ทุกขณะ ทุกหนทุกแห่ง จง ช่วยกันกระทำความดีให้เด็กเห็นเป็นเยี่ยงอย่าง เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์อย่างเคร่งครัดเพื่อศิษย์จะได้มีความเชื่อถือศรัทธาและถือปฏิบัติตามด้วยความรัก ที่เรียกว่า โน จฏฐาเน นियोชเย

คำสำคัญ: ปฏิสัมพันธ์เชิงบวก, อาจารย์กับนักศึกษา, อุดมศึกษา, การเรียนการสอนในยุคออนไลน์

Abstract

This article aims to illustrate the positive Interactions between teachers and higher education students through online teaching. The teachers have obligated an important duty to provide academic knowledge and educate students to perform moral and ethical appropriation which are the qualities of *Kalyanamitta*; (1) A teacher must hold on the good relationship and being the exemplary one for students called '*Piyo*', (2) They must be respectful, having appreciate behavior as his position, guideline for his conducts and the principle of living with righteous path called *Garu*, (3) Teachers has been viewed as graduate, exalted, virtuous or well-learned and wise person, well-trained and ever-improving himself called '*Bhāvanīyo*', (4) Teachers must know how to explain for better understanding, knowing when and what to say, giving beneficial advices to students as good adviser known as '*Vattā Ca*', (5) Teacher must be patient to all difficulties, having a strong mind and ability to overcome obstacles with a stable mind known as *Vajanakkhamo*, (6) Teachers can explain unclear subjects, giving clear understanding and teaching for advance knowledge to students, this is quality of the best friend, that is to say, accomplishing what he taught to others, or having achieved the success by oneself before teaching others, known as '*Gambhīrañca Katham Kattā*', and (7) Teachers never teach or persuade any evil, holding the leadership, being exemplary and respected one by society, having good bodily actions, speech, and mind, performing good deeds as an example teacher anytime, anywhere, being good persons to build up the faith and adherence the teaching with respects for their students called '*No Cattāne Niyajiye*.'

Keywords: positive interaction, teachers and students, higher education, teaching in the online era

1. บทนำ

การปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาด้านการเรียนการสอนออนไลน์ (Online learning) ซึ่งจัดเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาในอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงวิธีเรียนในรูปแบบเดิม ๆ ให้เป็นการเรียนใหม่ในยุคออนไลน์ ในรูปแบบของการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่ทำให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องปรับตัวมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ซึ่งอาจารย์ผู้สอนหรืออาจารย์จะต้องกระตุ้นนักศึกษาให้เกิดความพร้อม อยากที่จะเรียน ใส่ใจ และตั้งใจเรียนต่อการเรียนตลอดทั้งคาบในทุกรายวิชาก็เป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถของอาจารย์ เพราะสิ่งที่แสดงถึงความพร้อมของนักศึกษา ก็คือ การเปิดช่องระหว่างเรียนเพื่อให้อาจารย์ได้เห็นปฏิริยาโต้ตอบของนักศึกษา ทั้งการยิ้ม การพยักหน้า การเปิดไมล์เพื่อโต้ตอบที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมร่วมอาจเกิดจากการที่อาจารย์ผู้สอนใช้การถ่ายทอดที่สนุกสนานเป็นกันเอง สิ่งเหล่านี้เป็นการแสดงออกถึงการมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาในยุคการจัดการเรียนสอนแบบออนไลน์ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาในรูปแบบของกัลยาณมิตร ซึ่งปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ที่ทำให้ผลการเรียนของนักศึกษาดีขึ้น และยิ่งมีความสัมพันธ์มากขึ้น จึงทำให้นักศึกษาสามารถที่การพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ให้สูงขึ้น ดังนั้นรูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ของอาจารย์กับนักศึกษาเป็นรูปแบบของกัลยาณมิตรในการแสดงออก 2 ประเภท คือ (1) การแสดงออกด้วยคำพูด และ (2) การแสดงออกด้วยท่าทาง ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมกรเรียนของนักศึกษาซึ่งเป็นการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน รูปร่างหน้าตา การแต่งกาย สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง การใช้คำพูด อารมณ์ขัน มีผลต่อการดึงดูดความสนใจ และในบทบาทฐานะผู้นำของอาจารย์ก็มีผลต่อการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนอย่างมาก นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนควรเพิ่มความเป็นกันเองระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา โดยอาจารย์อาจารย์ผู้สอนควรลดบทบาทความเคร่งเครียดลงบ้างและแสดงความเป็นกันเองกับนักศึกษาโดยพูดคุยกันบ้างหรือพบปะกันนอกชั้นเรียน เนื่องจากอาจารย์เป็นผู้ที่ทำให้บุคคลได้เปลี่ยนพฤติกรรมไปตามที่ต้องการ วิธีการสอนของอาจารย์เป็นการสร้างเสริมความรู้ให้สมบูรณ์ เป็นแบบฉบับแก่ผู้เรียน และเป็นการวางเงื่อนไขว่าสิ่งใดควรและไม่ควรปฏิบัติ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาจะช่วยให้มีความเข้าใจซึ่งกันและกันดีขึ้น ช่วยให้ผลการเรียนดีขึ้นด้วยอาจารย์เป็นกันเองกับนักศึกษา ตัวนักศึกษาก็รู้สึกสบายใจที่จะทำความเข้าใจในบทเรียนนั้น ซึ่งมีอาจารย์คอยช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาในเชิงบวกได้ การกระทำของอาจารย์นั้นจะช่วยสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้กับนักศึกษาทั้งยังส่งเสริมให้นักศึกษาสนใจต่อการเรียนตลอดจนปลูกฝังทัศนคติที่ดี และการประสบความสำเร็จของนักศึกษา รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์ภายนอกชั้นเรียนระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาก็ยังคงเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน เพราะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และซึมซับแบบอย่างการวางตนที่ดีต่อผู้อื่น ทั้งยังเกิดเจตคติที่ดีต่อตัวอาจารย์ผู้สอนเพราะเจตคติมีผลต่อพฤติกรรมของ

บุคคล การที่ นักศึกษาเกิดเจตคติที่ดีต่ออาจารย์ก็ย่อมทำให้มีพฤติกรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้มากมาย ในการปฏิสัมพันธ์ที่ดีของอาจารย์ต่อนักเรียนที่เอาใจใส่การเรียนของนักเรียนจากหลายกลไก คือ (1) ช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างศิษย์กับอาจารย์ (2) ปฏิสัมพันธ์เชิงบวกนี้ช่วยให้นักเรียนรู้สึกปลอดภัยในชั้นเรียน ซึ่งจะเพิ่มการแสดงบทบาทในชั้นเรียน และ (3) ช่วยให้นักเรียนมีผลการเรียนดีขึ้น ผ่านปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนๆ และอาจารย์

ดังนั้นการเป็นอาจารย์ที่ดีของศิษย์ นอกจากจะมีความสามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ได้ดีแล้ว ขณะเดียวกัน อาจารย์ทั้งหลายต้องสร้างคุณสมบัติการเป็นมิตรที่ดีตามหลักกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นองค์คุณของกัลยาณมิตร หรือคุณสมบัติของมิตรที่ดี จะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ³ ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาในรูปแบบของกัลยาณมิตรในการสร้างเสริม อบรม ให้เกิดมีในตนเองแล้ว ไม่ว่าจะเป็นลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้ หรือหมู่มิตรที่คบหาด้วยจะมีความรู้สึกสบายใจจริงใจ สามารถให้ความช่วยเหลือ ยามเมื่อลำบาก ให้ปรึกษาที่ดี และไม่นำไปในทางเสื่อมเสีย เพื่อนสามารถให้ความไว้วางใจ สนับสนุนใจในการคบหาสมาคม และเป็นการทำให้ตนเองมีเสน่ห์ต่อคนรอบข้าง ซึ่งสภาพอาจารย์ไทยในปัจจุบัน มีบางคนมิได้ประพฤติตามหลักกัลยาณมิตรธรรมเท่าที่ควร จากการรายงานทางสื่อมวลชนที่สะท้อนปัญหาของอาจารย์ที่ประพฤติตนไม่เหมาะสมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทำให้ภาพลักษณ์เสียหายแก่อาจารย์ส่วนใหญ่ได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงมีความสนใจในการศึกษาหลักพุทธธรรมสำหรับอาจารย์ไทย เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาไปเป็นข้อมูลเสนอแนะทางการศึกษาต่อไป

2. แนวคิดเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์เชิงบวก

1. นิยามและความหมายของคำว่า “ปฏิสัมพันธ์”

คำว่า “ปฏิสัมพันธ์” (Interactive) หมายถึง สภาวะที่มนุษย์ตั้งแต่สองคนขึ้นไปได้มีการกระทำ ต่อกันเพื่อก่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมาย⁴ นอกจากนี้ คำว่า “ปฏิสัมพันธ์” หมายถึง ความเกี่ยวข้องต่อกัน ที่มีต่อกันในแต่ละบุคคล หรือมีต่อผู้อื่น เพื่อความพยายามแก้ปัญหา และสร้างความร่วมมือกันในการต่อสู้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม อาจแสดงออกมาในรูปแบบของพฤติกรรม ซึ่งปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ กติกา ข้อบังคับกฎหมาย สถานภาพ บทบาท และบรรทัดฐาน

³ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ 36, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2548), หน้า 75.

⁴ ณรงค์ เล็งประชา, **เทคนิคการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะและทัศนคติ**, (กรุงเทพมหานคร: ไร่ไทยเพรส. 2554), หน้า 60.

อื่น ๆ ทางศีลธรรมได้⁵ ดังนั้น คำว่า “ปฏิสัมพันธ์” หมายถึง การแสดงออกทางพฤติกรรม การแสดงออกทางปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนกับปัจเจกชน ปัจเจกชนกับครอบครัว กลุ่ม กลุ่มสังคมและประเทศชาติ เป็นต้น การปฏิสัมพันธ์นั้น ย่อมเกิดขึ้นจากสาเหตุหลายประการ เป็นต้นว่าเกิดจากครอบครัว ความโดดเดี่ยวเดียวดาย เป็นต้น

2. ลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม

ลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม มีดังนี้ ได้แก่ (1) มีการติดต่อกัน กล่าวคือ อาจมาพบกันโดยตรง หรือโดยอ้อมก็ได้ เช่น การติดต่อสื่อสารกันทางสื่ออื่น ๆ ก็ได้ (2) มีจุดมุ่งหมายในการติดต่อสื่อสารกัน เช่น การติดต่อกลุ่มการเมือง หรือกลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น (3) มีลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งส่วนมากมักจะมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกันในลักษณะการต่อเนื่องกันเป็นระยะเวลายาวนาน (4) การมีปฏิสัมพันธ์กันนั้น จะต้องอาศัยกฎเกณฑ์ กติกา ข้อบังคับ หรือบรรทัดฐานอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง หรือมีการจัดระเบียบในการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และ (5) การปฏิสัมพันธ์กันของมนุษย์นั้น ส่งผลให้มนุษย์และสังคมแยกออกจากกันไม่ได้ ซึ่งถ้าหากปราศจากการสื่อสารด้วยสัญลักษณ์ที่มีการบูรณาการร่วมกัน กระบวนการทางสังคมต่าง ๆ ก็จะไม่สามารถเกิดตามมาได้⁶ เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดังนั้นลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมจึงเป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งมีรายละเอียดของหลักการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

3. หลักการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

หลักการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social relationship) คือ ปัจจัยที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมได้เนื่องจากมนุษย์นั้นไม่สามารถอยู่ตามลำพังได้ตลอดชีวิต จึงมีความจำเป็นต้องการปัจจัยที่ทำให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันเป็นสังคม⁷ ได้แก่ (1) ความต้องการทางกายภาพ เป็นความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์อยู่แล้ว เช่น ความหิว ความกระหาย ความต้องการทางเพศ เป็นต้น (2) ความต้องการทางจิตใจ จะเห็นได้ว่า ความต้องการทางกายภาพนั้น มนุษย์สามารถตอบสนองได้เองโดยไม่ต้องพึ่งพาสมาชิกในสังคม แต่ความต้องการทางจิตใจนั้นเป็นความต้องการที่แสวงหาตลอดเวลา และต้องอยู่ในสังคมเท่านั้นจึงจะตอบสนองความต้องการนี้ได้ เช่น ต้องการความรัก ความอบอุ่น ความนับถือ และความเอาใจใส่ เป็นต้น และ (3) ความต้องการที่จะสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น จึงถือเป็นปัจจัยสำคัญในการเจริญเติบโตทางวัฒนธรรมในสังคมมนุษย์ ด้วยเหตุที่ความ

⁵ Green, Arnold w, *The dynamic nurse-patient relationship: function process and principle*, (New York: G.P. Putnams Sons Press.2010), P. 23.

⁶ ณรงค์ เล็งประชา, *เทคนิคการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะและทัศนคติ*, หน้า 62-63.

⁷ จูไรรัตน์ เปรมวรเวทย์, *พฤติกรรมทางสังคม*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2556), หน้า 1-2.

ต้องการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะเป็นไปได้ ก็ต่อเมื่อมนุษย์เกิดการสร้างสรรค์ภาษาเพื่อใช้ในการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นการพูด การเขียน เพื่อการถ่ายทอดไปสู่ชนรุ่นหลัง

นอกจากนี้ พฤติกรรมทางสังคม เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงต่อกันในสังคม โดยพฤติกรรมของบุคคลหนึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อความคิด ความรู้สึก รวมถึงพฤติกรรมของอีกบุคคลหนึ่งได้ เมื่อบุคคลนั้น ๆ เกิดการปฏิสัมพันธ์กันทั้งโดยตรงและโดยอ้อม นั่นคือ พฤติกรรมทางสังคมเป็นการศึกษาถึงอิทธิพลของบุคคลและสังคมที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมระหว่างบุคคลในสังคมเดียวกัน ดังนั้นพฤติกรรมทางสังคมจึงมีความหมาย ที่ครอบคลุมพฤติกรรมทุกด้านที่มนุษย์แสดงออกต่อสังคม คือ การปฏิสัมพันธ์ของบุคคลนั้นจะมีการรับรู้ถึงพฤติกรรมและความรู้สึกนึกคิดของบุคคลหรือกลุ่มคนในสถานการณ์ต่าง ๆ เสมอ การรับรู้ดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการตีความหมาย และผลจากการตีความนี้ก็จะมียุทธผลต่อการแสดงพฤติกรรมตอบสนองของแก่บุคคลแต่ละคนในสังคม ส่วนการรับรู้ระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นกระบวนการในการทำความเข้าใจบุคคลเมื่อเกิดการปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ โดยในครั้งแรกของการรับรู้นั้นจะเป็นไปในลักษณะกว้าง ๆ เช่น การแต่งกาย การพูดจาสนิยม กิริยาท่าทางที่เด่น ๆ เป็นต้น เมื่อเกิดการรับรู้แล้วจึงมีการตัดสินใจว่าคน ๆ นี้เป็นคนอย่างไร แล้วหา การจัดเก็บไว้ในระบบความทรงจำ ซึ่งจะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมต่อบุคคลนั้นในครั้งต่อไปโดยอาจจะเป็นทางด้านบวกหรือลบก็ได้ ทั้งนี้ ลักษณะกว้าง ๆ ที่บุคคลเกิดการรับรู้ขึ้นอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าหากมีการปฏิสัมพันธ์ที่บ่อยครั้งขึ้น ความชัดเจนของเหตุการณ์ใหม่ ๆ จะเข้าไปแทรกและเข้าไปแทนที่ลักษณะกว้าง ๆ เดิมที่เก็บไว้ครั้งแรก ซึ่งบ่อยครั้งมีความเป็นไปได้ว่าการรับรู้ในครั้งแรกที่เป็นลักษณะกว้างนั้นผิดพลาดไปจากความเป็นจริงอยู่มากนั่นเอง

4. ประโยชน์ของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

ประโยชน์ของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ดังนี้ คือ (1) มนุษย์ได้รับแบบแผนการดา รงชีวิตจากการปฏิสัมพันธ์ (2) มนุษย์ได้รับการดา รงชีวิตแบบรวมกลุ่ม (3) มนุษย์ขจัดความกลัวโดยการรวมกลุ่ม (4) มนุษย์ได้รับประโยชน์จากชุมชนอื่น ๆ โดยการปฏิสัมพันธ์ (5) มนุษย์ได้รับประโยชน์จากการปฏิสัมพันธ์จากวัฒนธรรมอื่น ๆ โดยไม่จำกัดขอบเขต และ (6) มนุษย์ได้รับประโยชน์จากการปฏิสัมพันธ์จากทุกพื้นที่ทั่วทั้งโลก เพราะทุกพื้นที่ทั่วทั้งโลกหรือทุกสังคมย่อมจะมีการปฏิสัมพันธ์กันทางวัฒนธรรมทั่วทั้งโลก ดังนั้นประโยชน์ของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนั้น เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการมีความสัมพันธ์ หรือมีการสื่อสารต่อกัน และเป็นความสำคัญสำหรับชุมชน กลุ่มชน กลุ่มสังคม กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มอิทธิพล และกลุ่มพรรคการเมืองในการแสดงความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเป็นต้น และสำหรับโลกมนุษย์ในปัจจุบันและอนาคต การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับสังคมนั้นเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะสื่อมวลชน หรือในยุคข่าวสารโทรคมนาคม ช่วยในการสื่อสารแก่ญาติสนิทมิตรสหายได้ ซึ่งมีใช้การมีปฏิสัมพันธ์กันเฉพาะภายในชุมชน กลุ่มสังคม ประเทศหรือ

ต่างประเทศเท่านั้น เพราะมนุษย์เรานั้น สามารถที่จะสร้างการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันทางสังคมได้
ทั่วไปทั้งโลก⁸

3. การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาของผู้สอน

1. นิยามและความหมายของ “การเรียนการสอน ”

การเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้องกันระหว่างการสอนของอาจารย์
ผู้สอนและการเรียนของนักศึกษา เป็นการกระทำหรือ ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทั้ง 2 ฝ่าย คือ ฝ่าย
อาจารย์ผู้สอนและฝ่ายนักศึกษา โดยมีเป้าหมายที่จะทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ ซึ่งเป็น
กระบวนการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักศึกษาเกิดประสบการณ์ โดยมีหลักสูตรเป็นกรอบกำหนดการ
จัดประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งกิจกรรมในการให้ความรู้ หรือให้คำแนะนำ เพราะว่าอาจารย์ผู้สอนที่
มีจุดประสงค์เพื่อช่วยให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพด้วย จึงจะทำให้นักศึกษาเกิด
การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ง่ายขึ้น และกิจกรรมต่างๆ ทั้งหมดที่กล่าวไว้นั้น หมายถึง สิ่งพิมพ์
รูปแบบ บทเรียนทางโทรทัศน์ ทุนจำลอง ฯลฯ อาจารย์ผู้สอนมีหน้าที่เป็นผู้จัดกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้
ให้กับนักศึกษาหรือในขณะเดียวกัน นักศึกษาก็อาจทำหน้าที่เป็นผู้จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่ง
ความรู้ของตัวเองได้⁹

2. องค์ประกอบในการเรียนการสอน

องค์ประกอบในการเรียนการสอน มีดังต่อไปนี้ (1) อาจารย์ผู้สอนสำรวจสภาพแวดล้อม
ต่างๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา นักศึกษา เนื้อหาสาระของวิชาที่จะดำเนินการสอนในช่วงชั้น
หรือในชั้นปีที่เกี่ยวข้องของข้อมูลต่างๆ ซึ่งจะสามารถนำมาเป็นทรัพยากรประกอบการจัดกิจกรรมการ
เรียนรู้ (2) อาจารย์ผู้สอนจะต้องนำข้อมูล ที่ได้จากการสำรวจ นำมากำหนดแผนการเรียนรู้โดย
กำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้หรือมาตรฐานการเรียนรู้ การจัดเนื้อหาสาระวิชาให้สอดคล้องกัน
กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้และอุปกรณ์การสอน (3) จัดเตรียมและสร้างสภาพแวดล้อมให้สอดคล้อง
กับกิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้กำหนดไว้โดยการผลิตสื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับเนื้อหา
สาระวิชาที่จะให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สนใจ ให้นักศึกษาได้มี
ประสบการณ์จริงหรือใกล้เคียงและการสร้างแบบทดสอบ (4) ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทาง
ที่กำหนดไว้ โดยจัดให้มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม ทำให้กิจกรรมการเรียนรู้เป็นที่
น่าสนใจ และนักศึกษาเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด (5) ประเมินผลการเรียนรู้ของ
นักศึกษาตามแนวทางการประเมินผลที่ได้กำหนดไว้ เพื่อตรวจสอบพฤติกรรม และความสามารถใน

⁸ วิภาพร มาพบสุข, *หลักมนุษยสัมพันธ์*, (กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น, 2554), หน้า 62-63.

⁹ สุคนธ์ ภูริเวทย์, *การออกแบบการสอน Instructional design*. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544), หน้า 177-178.

การเรียนรู้ของนักศึกษา ตามเกณฑ์ และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม และ (6) อาจารย์ผู้สอนจะต้องประเมิน ผลย้อนกลับ จากผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของผู้เรียนและประเมินผล การสอนของตนเอง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการสอนของตนเองให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น การเรียนการสอนในชั้นเรียน จะต้องประกอบด้วยแนวทางการดำเนินงานเป็นขั้นตอน ดังนี้ (6.1) การ จัดเตรียมทรัพยากรและวางแผนการสอน (6.2) การเลือกวิธีการสอนและสื่อการสอน (6.3) การจัด กิจกรรมการเรียนรู้ (6.4) การประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมิน

ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพนั้น อาจารย์ผู้สอนสามารถปรับ กิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้เหมาะสมกับนักศึกษา เพื่อช่วยให้การสอนของอาจารย์ ผู้สอนประสบความสำเร็จได้ การจัดเตรียมทรัพยากรและวางแผนการเรียนรู้การเลือกวิธีสอนและสื่อ การสอน การจัดกิจกรรม การเรียนรู้ การประเมินผลกิจกรรม ผลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุง นอกเหนือจากความรู้ในด้านต่างๆ แล้ว อาจารย์ผู้สอนจะต้องรู้จักการคิดอย่างมีเหตุผล มี ความสามารถในการตัดสินใจ ปรับปรุง หรือจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเป็นระบบรวมทั้งมี ทักษะการสอน ซึ่งทำให้อาจารย์ผู้สอนสามารถดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนได้อย่างมี ประสิทธิภาพ และบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้¹⁰

3. การจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

การจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ดังนี้ (1) การจัดการเรียนการสอนควรตรงกับ จุดประสงค์ที่กำหนดทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย โดยมีการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้เพื่อให้นักศึกษาได้รับความรู้ ความสามารถ หรือมีพฤติกรรมตรงตามจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ดังนั้น อาจารย์ผู้สอนอาจจะบอกจุดประสงค์ของการเรียนสำหรับการสอนในคาบเวลานั้นๆ ให้ นักศึกษาได้เข้าใจอย่างชัดเจนก่อนการสอนรวมทั้งกำหนดแนวทางหรือวิธีการประเมินผลนักศึกษาให้ ตรงตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้¹¹ (2) ต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอนนั้น คือ จัดให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนด้วยการกระทำ และได้รับประสบการณ์ตรงมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เน้น กระบวนการคิดอย่างมีระบบและมีเหตุผล มุ่งให้นักศึกษารู้จักการเรียนรู้ รู้จักคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ รู้จักทำให้รู้แก้ปัญหาด้วยตนเองเพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นนิสัยติดตัวผู้เรียนไป สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ และทำให้การเรียนมีความหมายมากยิ่งขึ้น¹² (3) สอนเนื้อหาวิชาให้เกิดความเข้าใจ

¹⁰ ระวีวรรณ ศรีศรีรามครัน, **เทคนิคการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543), หน้า 1-27.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 44.

¹² กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา, **เมืองไทยในความใฝ่ฝันของนักคิดอาวุโส**. [ม.ป.ท.: ม.ป.พ]. 2539. (รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2539), หน้า 22-45.

ในการสอนเนื้อหาวิชาให้แก่แก่นักศึกษานั้นอาจารย์ผู้สอนจะต้องให้นักศึกษาเข้าใจเนื้อหาวิชาอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายประการสำคัญของการสอนที่มีประสิทธิภาพ การที่นักศึกษามีความเข้าใจลึกซึ้งในเนื้อหาวิชาอย่างแท้จริง 2-3 หัวข้อย่อมจะดีกว่าให้นักศึกษาเข้าใจอย่างกว้างๆ หรือเพียงผิวเผินในหลายๆ หัวข้อ ดังนั้นอาจารย์ผู้สอนจะต้องมุ่งให้นักศึกษาเข้าใจ และมีความรู้ในแนวคิด หรือหลักการเฉพาะในเรื่องที่เห็นว่าสำคัญๆ โดยที่อาจารย์ผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกเนื้อหาวิชาในบทเรียนที่เห็นว่าเหมาะสมเพื่อฝึกให้นักศึกษารู้จักการคิดอย่างมีเหตุผลมีการเตรียมการสอนล่วงหน้า จะช่วยทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างราบรื่นบรรลุจุดหมายได้ อย่างไรก็ตามอาจารย์ผู้สอนควรพิจารณาสอนเนื้อหาวิชาที่มีความสมดุลกันระหว่างความลุ่มลึกของเนื้อหาวิชาที่จะสอนกับความกว้างของเนื้อหาวิชาด้วย (4) สนับสนุนให้นักศึกษาทุกคนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพ ไม่ยึดหลักสูตรเป็นบรรทัดฐานตายตัว สามารถยืดหยุ่น ได้ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ ส่งเสริมความเจริญงอกงามให้แก่ผู้เรียนให้ครบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ และด้านร่างกาย และควรคำนึงถึงพื้นฐานความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ทั้งทางด้านพันธุกรรม วัตถุประสงค์ ความถนัด ความสนใจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งล้วนแต่เป็นตัวแปรในการเรียนรู้ของผู้เรียน อาจารย์ผู้สอนต้องค้นหาเทคนิควิธีการในการจัดกิจกรรมประสบการณ์ สื่อการสอน ให้เหมาะสมกับผู้เรียน¹³ (5) ควรริเริ่มจากการเรียนรู้ สิ่งที่ใกล้ตัวไปหาสิ่งที่ไกลตัว จากบทเรียนที่ง่ายไปยาก หรือเริ่มจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปหาสิ่งที่เป็นนามธรรม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียน เรียนรู้ได้ง่ายขึ้นทำให้เกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากสถานการณ์ที่มีความหมายและสนองความต้องการของนักศึกษา สานต่อจากพื้นฐานความรู้เดิม และพื้นฐานทางวัฒนธรรมของนักศึกษา และความเริ่มจากตัวอย่างไปหากฎเกณฑ์จะทำให้ผู้เรียนค้นหาข้อสรุปหรือค้นความจริงได้ รวมทั้งเกิดความคิดรวบยอดได้ดีด้วย อีกอย่างการสอนเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ดังนั้นอาจารย์ผู้สอนจึงควรคิดดัดแปลงกระบวนการสอนให้หลากหลายทำให้นักเรียนสนใจ ไม่เบื่อหน่าย และ (6) ฝึกหัดให้นักศึกษารู้จักคิดใคร่ครวญ ไตร่ตรองด้วยตนเอง และในขณะเดียวกันเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยน และทำงานร่วมกับผู้อื่น ให้ผู้เรียนรู้จักการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยฝึกความรับผิดชอบ ความเป็นผู้นำ และผู้ตาม อันประกอบด้วยคารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ซึ่งผู้เรียนจะได้นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไป¹⁴ การดำเนินการสอนในชั้นเรียน อาจารย์ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงนักศึกษาซึ่งเรียนร่วมกันในชั้นเรียนในลักษณะของสังคมกลุ่มเพื่อนเนื่องจากการสอนในชั้นเรียนไม่ใช่การมีปฏิสัมพันธ์

¹³ สุวิทย์ มูลคำ, *ครบเครื่องเรื่องวิทยาการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ตวงกลมสมัย. 2541, หน้า 23

¹⁴ พัทธมน วิเชียรสุวรรณ, *แผนการศึกษาแห่งชาติแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ*. (กรุงเทพมหานคร: เดอะบุคส์, 2540), หน้า 79-80.

เฉพาะอาจารย์ผู้สอนกับผู้เรียนเป็นรายคนเท่านั้นดังนั้นการคำนึงถึงกลุ่มเพื่อนของผู้เรียนซึ่งมีอิทธิพลต่อการเรียนของผู้เรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกัน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะของกลุ่มการเรียน หรือการเรียนแบบร่วมมือ จึงเป็นสิ่งที่จะทำให้ นักศึกษาสนใจการเรียนมากขึ้น อย่างไรก็ตามการจัดกลุ่มให้แก่ผู้เรียนอาจารย์ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงสภาพภูมิหลังของผู้เรียน กลุ่มเพื่อน และเมื่อจัดการเรียนในลักษณะดังกล่าวแล้วจะทำให้ นักศึกษารู้จักการทำงานร่วมกัน สามารถพัฒนาทักษะการพูดในด้านการปรึกษาหารือ มีความมั่นใจในการเสนอความคิดเห็นรวมทั้งมีความรู้ในด้านเนื้อหาสาระวิชาเช่นเดียวกัน (7) สร้างบรรยากาศให้เหมาะสมกับผู้เรียนทั้งในแง่สิ่งแวดล้อมและอารมณ์ของผู้เรียน เช่นการจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ห้องเรียน ให้สะอาด สวยงาม และร่มรื่น อาจารย์ผู้สอนควรมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม มีอารมณ์ดี เป็นกันเองกับผู้เรียน ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน เป็นต้น และพัฒนาห้องสมุดเพื่อการค้นคว้าวิจัย พัฒนาระบบหอพักและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อเสริมบรรยากาศของการเรียนรู้¹⁵ และ (8) ต้องเสริมกำลังใจให้แก่ผู้เรียน โดยการกล่าวชมเชย และให้รางวัลในช่วงเวลาและสถานการณ์ที่เหมาะสมสามารถสร้างเสริมบรรยากาศที่ดีในการเรียนได้ ทำให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน และเป็นการสนับสนุนพฤติกรรมที่เหมาะสมของผู้เรียน อย่างไรก็ตามวิธีการเสริมกำลังใจผู้เรียนแบบหนึ่งอาจจะเหมาะสมและได้ผลดีสำหรับผู้เรียนบางคน และอาจจะไม่ได้ผลสำหรับผู้เรียนบางคนก็ได้ ซึ่งในกรณีนี้ อาจารย์ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษา เข้าใจ รู้จักลักษณะนิสัย ความต้องการของผู้เรียนด้วยและหาวิธีการอื่นเพื่อเสริมกำลังใจให้แก่ผู้เรียนได้ตรงตามความต้องการ

4. ลักษณะและหลักการการเรียนการสอนในการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้ (1) จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตร (2) จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับจุดประสงค์กับการสอนรายวิชา (3) จัดกิจกรรมให้สอดคล้องและเหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจของนักศึกษา (4) จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับลักษณะของเนื้อหาวิชา เนื้อหาวิชามีหลายประเภท เช่น ประเภทข้อเท็จจริง การแก้ปัญหา การสร้างสรรค์ ทักษะ เจตนา และค่านิยมเนื้อหาวิชาแต่ละประเภทต้องอาศัยเทคนิควิธีสอน หรือการจัดกิจกรรมที่แตกต่างกัน (5) จัดกิจกรรมให้มี ลำดับขั้นตอนเพื่อให้นักศึกษาได้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างต่อเนื่องไม่สับสน และสามารถโยงความสัมพันธ์ของเนื้อหาที่เรียนได้ และ (6) จัดกิจกรรมให้น่าสนใจโดยใช้สื่อการสอนที่เหมาะสม¹⁶ ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพนั้นต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ทั้งด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย ด้านทักษะพิสัย เหมาะสมกับวัยและความ

¹⁵ พัทธงษ์ วิเชียรสุวรรณ, แผนการศึกษาแห่งชาติแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ, หน้า 79–80.

¹⁶ สุวิทย์ มูลคำ, *ครบเครื่องเรื่องวิทยาการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: ดวงกมลสมัย, 2541), หน้า 2–3.

พร้อมของผู้เรียนมีการจัดลำดับขั้นตอนเพื่อให้การเรียนรู้มีความต่อเนื่อง ทำให้เกิดผลดีอย่างเต็มที่ท่าทางความสนใจของผู้เรียน ให้นำสิ่งที่เรียนไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ในชีวิตจริง ส่งเสริมให้นักศึกษาได้คิดแบบสืบสวนและแก้ปัญหาตามแนวทางของตน รู้จักประเมินความคิดของตนเองและพัฒนาไปสู่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

5. คุณสมบัติที่สำคัญของอาจารย์ผู้สอน

คุณสมบัติที่สำคัญของอาจารย์ผู้สอน ดังนี้ (1) มีบุคลิกภาพส่วนตัวที่ดี โดยทั่วไปผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีก็ต่อเมื่อมีความพอใจอาจารย์ผู้สอน ฉะนั้นอาจารย์ผู้สอนควรมีบุคลิกภาพของการเป็นอาจารย์ผู้สอน หรืออาจจะเรียกได้ว่ามีวิญญาณของความเป็นอาจารย์ผู้สอน เช่น แต่งกายเหมาะสม มีความสุภาพอ่อนโยน มีความเมตตากรุณา มีขันติ มีความกระตือรือร้น มีลักษณะเป็นผู้นำ มีอารมณ์ขัน มีศรัทธาและความภูมิใจในความเป็นอาจารย์ผู้สอนนอกจากนั้นอาจารย์ผู้สอนที่สอนวิชาชีพธุรกิจ ควรมีบุคลิกลักษณะเป็นนักธุรกิจประกอบกันหรืออาจจะต้องมี “วิญญาณของความเป็นนักธุรกิจ” ด้วย เช่น ความคล่องแคล่วว่องไวมีทัศนคติที่กว้างไกล มีการบริหารเวลาและวางแผนอย่างเหมาะสม มีความเที่ยงธรรม มีจรรยาวิชาชีพ และคุณธรรม มีความอดทนขยันหมั่นเพียร มีความพยายามไม่ท้อถอย ฉะนั้นอาจารย์ผู้สอนวิชาชีพธุรกิจ จึงจำเป็นต้องมีความภูมิใจและก่อให้เกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ (2) มีความรู้ทั่วไปอย่างกว้างขวาง ผู้ที่เป็นอาจารย์ผู้สอนนั้นมิใช่มีความรู้แต่เพียงในตำรา หรือทางวิชาการเท่านั้น แต่จำเป็นต้องมีความรู้อย่างกว้างขวางในหลายๆ ด้าน เช่น ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ สังคม วิทยาศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมการลงทุน และอื่นๆ ที่เป็นองค์ประกอบของวิชาชีพ (3) มีความรู้ความสามารถในวิชาที่สอน ควรจะต้องทำความเข้าใจและแสวงหาความรู้ในรายละเอียดวิชาที่อยู่ในหลักสูตรรายวิชานั้น เพื่อจะได้นำมาวางแผนการสอนโดยเรียงลำดับความยากง่าย ความต่อเนื่องของรายละเอียดเนื้อหา และ (4) มีความสามารถในการสอน การสอนของอาจารย์ผู้สอนธุรกิจนั้นขึ้นอยู่กับเทคนิควิธีสอน ซึ่งเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่อาจารย์ผู้สอนทุกคนจะต้องฝึกฝนและปฏิบัติให้เกิดความชำนาญและทักษะมีความเชื่อมั่นในตนเอง¹⁷ ดังนั้นคุณสมบัติที่สำคัญของอาจารย์ผู้สอนคือสิ่งที่เกิดขึ้นจากอาจารย์ผู้สอน ดังนี้ (1) มีบุคลิกภาพส่วนตัว อิริยาบถ มารยาทดี มีเสียงน่าฟัง (2) เฉลียวฉลาด มีความมั่นคงทางอารมณ์ และการควบคุมตนเอง (3) มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความเมตตากรุณาช่วยเหลือผู้อื่น อดทน (4) มีบุรณาการมีความน่าเชื่อถือ มีความซื่อสัตย์ มีความจงรักภักดี (5) มีความยืดหยุ่น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (6) เข้าสังคม มีความเป็นมิตร ให้

¹⁷ ถาวร สารวิทย์, *อุตสาหกรรมศิลป์ สำหรับอาจารย์ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา*, (พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยครุศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2523), หน้า 89-90.

ความร่วมมือ (7) มีความยุติธรรม มีความทนทาน และ (8) มีอารมณ์ขัน มีความร่าเริง มีความกระตือรือร้น

6. ความสำคัญและประโยชน์การใช้สื่อการเรียนการสอน

ความสำคัญและประโยชน์การใช้สื่อการเรียนการสอน มีดังนี้ (1) สื่อการเรียนการสอนจะช่วยให้นักศึกษาเข้าใจบทเรียนได้แจ่มแจ้งขึ้น (2) ช่วยในการสอนนักศึกษาที่มีความสามารถแตกต่างกัน เช่น นักศึกษาบางคนซึ่งเรียนอ่อนอาจจะต้องใช้รูปภาพ สื่อรูปแบบ หรือชุดการเรียนการสอนรายบุคคล ช่วยให้เขาบรรลุจุดประสงค์ในการเรียน (3) ช่วยเสริมสร้างความสนใจของนักศึกษา และ (4) ประหยัดเวลาในการสอน บางคนกล่าวว่าการใช้สื่อการเรียนการสอนทำให้เสียเวลาความจริงนั้นไม่เสียเวลาเลย คนที่นำเสียเวลาเพราะใช้สื่อการเรียนการสอนไม่เป็น¹⁸ ดังนั้นสื่อการเรียนการสอน ก็คือ สิ่งต่างๆ ที่อาจารย์ผู้สอนนำมาใช้เป็นสื่อกลางเพื่อให้นักเรียนบรรลุจุดประสงค์ที่ต้องการ ซึ่งอาจจะ เป็นวัสดุ อุปกรณ์ กิจกรรม ตลอดจนเทคนิควิธีการต่างๆ ในด้านสื่อการเรียนการสอนนี้มีความจำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาต่างประเทศ อาจารย์จะต้องเตรียมพร้อมเพื่อให้ นักศึกษาทุกคนได้ความรู้จากการสัมผัสสื่อการเรียนการสอนนั้นได้ด้วยตนเอง

7. การวัดผลและการประเมินผลการเรียนการสอน

การวัดผลและการประเมินผลการเรียนการสอนควรยึดหลักในการปฏิบัติ ดังนี้ (1) วัดให้ตรงกับจุดมุ่งหมายการวัดและประเมินผลการศึกษาเป็นกระบวนการตรวจสอบว่าการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนที่ได้จัดให้กับนักศึกษานั้น นักศึกษาสามารถบรรลุตามจุดมุ่งหมายมากน้อยเพียงใด ดังนั้นการวัดและการประเมินผลแต่ละครั้งจึงต้องมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนในการวัดและในการสอน อาจารย์ผู้สอนก็ต้องยึดหลักสูตรเป็นหลักโดยการวิเคราะห์หลักสูตร แล้วตั้งจุดมุ่งหมาย และวัดให้ตรงกับจุดมุ่งหมาย หากการวัดแต่ละครั้งไม่ตรงกับจุดมุ่งหมายที่จะวัด ผลของการวัดก็จะไม่มีความหมาย แต่ก่อให้เกิดความผิดพลาดในการนำผลการวัดไปใช้ (2) ใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ แม้ว่าเราจะมีจุดประสงค์ในการวัดที่ชัดเจน เลือกรูปแบบการวัดได้สอดคล้องกับจุดประสงค์แล้วก็ตาม แต่หากเครื่องมือขาดคุณภาพ ผลการวัดก็ขาดคุณภาพไปด้วยและเมื่อนำผลการวัดไปประเมินผล ผลการประเมินย่อมมีโอกาสผิดพลาดได้ ดังนั้นเพื่อให้ผลการวัดมีความเชื่อถือได้จึงควรเลือกใช้ เครื่องมือที่มีคุณภาพ (3) คำนึงถึงความยุติธรรม ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่งของผู้ที่ทำหน้าที่ประเมินผลการศึกษา กล่าวคือ จะต้องวัดและประเมินผล ด้วยใจเป็นกลางไม่ลำเอียง หรืออคติตัดสินตามหลักวิชา เช่น การตรวจข้อสอบโดยใช้หลักเกณฑ์เดียวกัน จัดกระทำให้

¹⁸ ยูพิน พิพิธกุล และอรพรรณ ต้นบรรจง, เทคโนโลยีในการผลิตสื่อการเรียนคณิตศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน, 2536), หน้า 16-17.

ผู้ถูกวัดอยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกัน ตัดสินผลการวัดโดยใช้เกณฑ์เดียวกัน เป็นต้น หากการดำเนินการขั้นใดขั้นหนึ่งขาดความยุติธรรมแล้วก็ย่อมส่งผลให้การวัดผลและการประเมินผลขาดความเชื่อถือตามไปด้วย (4) การแปลผลใช้ถูกต้อง การวัดและการประเมินผลการศึกษามีเป้าหมายเพื่อนำผลไปใช้อธิบายหรือเปรียบเทียบกันในคุณลักษณะนั้นๆ ดังนั้นการแปลผลที่ได้จะต้องพิจารณาให้รอบคอบก่อนที่จะลงสรุปโดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ และวิธีการแปลความหมายเป็นสำคัญ พิจารณาตามหลักเป็นแบบอิงเกณฑ์หรืออิงกลุ่ม นอกจากนั้นอาจารย์ผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ในมาตรการวัดและสถิติที่นำมาใช้ด้วย และ (5) ใช้ผลของการวัดและการประเมินผลให้คุ้มค่าการวัดและการประเมินผลแต่ละครั้งเป็นงานที่ต้องลงทุนทั้งในด้านพลัง ความคิดกำลังกาย เวลา และงบประมาณ เพื่อให้สามารถวัดผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หากผลการวัดที่อาจารย์ผู้สอนนำมาเพียงตัดสินได้ตกให้นักศึกษาเท่านั้นนับว่าเป็นการลงทุนที่ไม่คุ้มค่าเพราะผลการวัดและการประเมินผลสามารถนำมาใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้อีก เช่น ใช้สำหรับวินิจฉัยข้อบกพร่องในการเรียนรู้ของนักศึกษา เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนรู้นักศึกษา เป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาการสอนของอาจารย์ผู้สอน เป็นข้อมูลสำหรับแนะนำนักศึกษาและผู้ปกครอง และเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาความดีความชอบประจำปีของอาจารย์ผู้สอน หรือปรับปรุงการบริหารงานในสถานศึกษา เป็นต้น¹⁹

4. ปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาในรูปแบบของกัลยาณมิตร

1. ความหมายของกัลยาณมิตร

คำว่า “กัลยาณมิตร”²⁰ อมาจากคำสองคำ คือ คำว่า “กัลยาณะ” แปลว่า ดีงาม และคำว่า “มิตร” แปลว่า เพื่อน ผู้มีความเชื่อใจดี ผู้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ นอกจากนี้ คำว่า กัลยาณมิตร ยังเป็นองค์ธรรมหรือคุณธรรมภายในอันเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ และยังเป็นผู้แนะนำ สั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหาและบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคล หรือเข้าร่วมอยู่กับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญา มีความสามารถ ซึ่งจะช่วยเหลือ สนับสนุน ชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่าง ตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี ในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการและธรรมปฏิบัติ²¹ กล่าวสรุปได้ว่า กัลยาณมิตร หมายถึง มิตรที่ดีงาม ทำให้เจริญแก่

¹⁹ พิเชิต ฤทธิ์จรรยา, เทคโนโลยีในการผลิตสื่อการสอนคณิตศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน, 2548), หน้า 11-12.

²⁰ พจนานุกรม, ราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546), หน้า 108.

²¹ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), ธรรมนุญชีวิต (ฉบับชาวบ้าน), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2545), หน้า 57.

บุคคลผู้คบหา เพื่อนแท้ เพื่อนตาย เพื่อนที่คอยช่วยเหลือเพื่อนอย่างจริงใจโดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน บุคคลใดเป็นมิตรมีอุปการะช่วยเหลือคนอื่นโดยอาการทุกอย่าง บุคคลนั้นชื่อว่า กัลยาณมิตร

2. ปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาตามหลักกัลยาณมิตร 7 ประการ

ปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาตามหลักกัลยาณมิตร 7 ประการ ดังนี้ (1) ปิโย หมายถึง เป็นผู้น่ารัก หรือเป็นที่รัก หมายความว่า ท่านประกอบด้วยเมตตา ทำให้ผู้ที่เข้าไปหาบังเก็ลรู้สึกว่ามีเพื่อน ทำให้เกิดความชุ่มฉ่ำใจ ไม่อ้างว้างว่าเหว่ กัลยาณมิตรที่ดีจะทำให้เกิดรู้สึกอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ทำให้พระสาวกมีความสดชื่น มีความอบอุ่นใจ มีความสบายใจ ท่านมีเมตตา ท่านมีลักษณะเป็นปิโย ก็จะทำให้รู้สึกสบายใจ ชุ่มฉ่ำใจ เหมือนมีเพื่อนดูแลอยู่ตลอดเวลา (2) ครุ หมายถึง เป็นที่เคารพ มีความหนักแน่น เป็นบุคคลที่อุดมด้วยปัญญาทั้งทางโลก และทางธรรมอย่างพร้อมมูล จนกระทั่งตระหนักและซาบซึ้งได้ดีว่า อะไรถูกอะไรผิด อะไรดี อะไรชั่ว อะไรควรอะไรไม่ควร อะไรเป็นบุญอะไรเป็นบาป แล้วดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้อง ที่เป็นบุญเป็นกุศลอย่างมั่นคงแน่วแน่ ไม่หวั่นไหวต่อความย่ำแย่ของสิ่งแวดล้อมที่ทำให้จิตใจตกต่ำเป็นคนรักความยุติธรรมเป็นที่สุด ไม่ว่าจะต่อหน้าอย่างไร ลับหลังต้องอย่างนั้น มีความเมตตากรุณาอยู่เป็นนิจกับทุกคนที่เกี่ยวข้อง คุณสมบัตินี้จะหลอมให้กัลยาณมิตรเป็นที่น่าเคารพของชนทั้งปวง (3) ภาวนีโย หมายถึง เป็นที่เจริญใจ เป็นแบบอย่างให้เราได้ เราได้อาจารย์อาจารย์เราได้ผู้ที่ท่านมีคุณธรรม มีความประพฤติดีงาม เราก็เกิดความรู้สึกที่เรียกว่า จรรโลงใจ มีกำลังใจเห็นแบบอย่าง อยากจะทำตาม ก็ทำให้มีความก้าวหน้าในชีวิต มีพุทธพจน์ที่ตรัสถึงพระภิกษุเถระเป็นที่เจริญใจไว้ว่า เพราะประกอบด้วยธรรม 5 ประการคือ “ไม่กำหนดในสิ่งที่เป็นเหตุให้กำหนดไม่ขัดเคืองในสิ่งที่เป็นเหตุให้ขัดเคือง ไม่หลงในสิ่งที่เป็นเหตุให้หลงไม่โกรธในสิ่งที่เป็นเหตุให้โกรธ ไม่มัวเมาในสิ่งที่เป็นเหตุให้มัวเมา” หรือ “เป็นผู้ปราศจากราคะ เป็นผู้ปราศจากโทสะ เป็นผู้ปราศจากโมหะ เป็นผู้ไม่ลบหลู่คุณท่าน เป็นผู้ไม่ตีตนเสมอ” (4) วตฺตา จ หมายถึง นอกจากจะให้เกิดความรู้สึกอยู่ในใจแล้วยังออกมาเป็นรูปธรรมด้วย คือ วตฺตา จ เป็นผู้สามารถว่ากล่าวตักเตือน เป็นนักพูด คือเป็นผู้ฉลาดในการใช้ถ้อยคำ นำรับฟัง มีเหตุมีผล มีหลักการพูดถูกจังหวะ การพูดนี้เป็นสิ่งสำคัญอันหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรประสบความสำเร็จในการชักนำบุคคลผู้หลงผิด ท้อแท้ หมดกำลังใจ หมดความยินดีในการทำหน้าที่ ให้กลับมีความเห็นถูก มีกำลังใจ เกิดความยินดีที่จะทำหน้าที่นั้นต่อ (5) วจนฺทฺชโม หมายถึง บอกกล่าวแล้วบางที่ยังไม่ชัดเจน ยังสงสัยอยู่เข้าไปซักถามเป็นผู้อดต่อถ้อยคำสูง ๆ ต่ำ ๆ ได้ คือ บุคคลผู้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรนั้นถึงเวลาจะว่ากล่าวสอนจำต้องว่ากล่าวสอน แนะนำ การว่ากล่าวสอน แนะนำนั้น แม้จะเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อผู้ฟัง เช่น การพูดเรื่องศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา สำหรับผู้เป็นมิชฌาทัสิ ผู้ไม่มีศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา ย่อมไม่เป็นที่ชอบใจ จึงแสดงออกมาในรูปแบบของการใช้ถ้อยคำที่หยาบคาย ต่อต้านตีเถียน สำหรับผู้เป็นสัมมาทัสิย่อมชอบใจแสดงออกมาในรูปแบบของการสรรเสริญยกย่อง

แสดงความพอใจเมื่อธรรมดาเป็นเช่นนี้ ผู้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรจะต้องรู้เท่าทัน อดทนได้ ทั้งถ้อยคำที่ไม่น่าปรารถนา และถ้อยคำที่น่าพอใจ คือ ไม่นินดียินร้ายจนเกินไป การอดทนต่อถ้อยคำที่ไม่น่ายินดีก็นับว่ายากยิ่งแล้ว สิ่งที่ยากยิ่งกว่าคือ การอดทนต่อสิ่งที่น่ายินดี นี่เป็นอีกด้านหนึ่งที่สำคัญ สำหรับบุคคลผู้ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ผู้อดทนต่อถ้อยคำหรือเสียงนี้ ฉะนั้น บัณฑิตหรือผู้ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรจึงต้องฝึกจิตของตนไม่ให้เอนเอียง คือไม่หวั่นไหว ไม่สะเทือนต่อโลกธรรม 8 ด้วยอำนาจความยินดีหรือยินร้ายให้สมตามพระพุทธพจน์ที่ว่า “ภูเขาศิลาล้วน เป็นแห่งเดียว ย่อมไม่สะเทือนด้วยลมฉันใดบัณฑิตทั้งหลาย ย่อมไม่เอนเอียงในเพราะนิทานและสรรเสริญฉันนั้น.” (6) คมกีรณ กถ กตดา หมายถึง ผู้ที่กล่าวถ้อยคำหรือเรื่องที่ดีซึ่งได้ คำกล่าว สอนธรรมดาสามัญก็เป็นความดีของกัลยาณมิตรอยู่ทั่วไปแล้ว แต่กัลยาณมิตรที่มีคุณสมบัติพิเศษที่จะช่วยลูกศิษย์ได้อย่างแท้จริงก็คือ ผู้ที่สามารถนำให้เข้าถึงสิ่งที่ลึกซึ้งให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป อันนี้จะเป็นปัจจัยที่ทำให้เราสามารถก้าวหน้าในการปฏิบัติ ถ้าเรื่องลึกซึ้งขึ้นไป ท่านไม่สามารถแนะนำได้เราก็อยู่ในระดับธรรมดา ความก้าวหน้าในการปฏิบัติ ก็ไม่เป็นไปเท่าที่ควรไปไม่ไกล หรือไม่ถึงที่สุดจึงจะต้องมีคุณลักษณะข้อที่ คือสามารถที่จะแถลงชี้แจงเรื่องลึกซึ้งได้ด้วย ในที่นี้คง หมายถึงเรื่องเกี่ยวกับฉาน วิปัสสนา มรรค ผล และนิพพาน และ (7) โน จฏฐาเน นิโยชเย นอกจากจะช่วยแนะนำในทางที่ดีให้ความรู้เข้าใจ เกิดความรู้สึกในทางที่ดีงามและปฏิบัติถูกต้องแล้ว อีกด้านหนึ่งก็มีการบงกชในทางที่ไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียขึ้นคือ โน จฏฐาเน นิโยชเย แปลว่า ไม่ชักจูงในสิ่งที่เหลวไหลไร้สาระ หรือในทางที่เสียหาย คือ ป้องกันไม่ให้นำในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล มีคติเป็นทุกข์ ทำให้เกิดความรู้สึกสบายใจ ปลอดภัยปลอดภัยขึ้นมาจาก จะไม่ทำให้เกิดความเสียหาย และเฉออกไปผิดทางชักชวนให้ทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลมีคติเป็นสุข ผู้ต้องการประโยชน์จากการได้คบหามิตร พระพุทธองค์ตรัสว่าควรคบผู้มีคุณสมบัติตามที่กล่าวมา แม้จะถูกขบไล่ก็ควรเข้าไปหา ดังที่พุทธภาษิตที่ว่า “มิตรเป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นที่ยกย่อง เป็นนักพูด เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ ไม่ชักนำในฐานะในโลกนี้ ในฐานะเหล่านี้มีอยู่ในบุคคลใด บุคคลนั้น จักว่าเป็นมิตรผู้มุ่งประโยชน์ และอนุเคราะห์ ผู้ต้องการจะคบมิตร ควรคบมิตรเช่นนั้นแม้จะถูกขบไล่ก็ตาม”

3. คุณสมบัติการมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาในรูปแบบของกัลยาณมิตร

คุณสมบัติการมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาในรูปแบบของกัลยาณมิตร ได้แก่ (1) อาจารย์กับนักศึกษาในรูปแบบของกัลยาณมิตรตามหลัก ปิโย หมายถึง ความน่ารัก ในฐานะที่เป็นที่สบายใจและสร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถามชวนใจผู้ที่เข้ามาหา หรือผู้ที่เราคบอยากให้เราคบเราอีกต่อไป จะทำอะไรไม่ว่ากริยามารยาท การแต่งกาย การพูดจา ก็ดูเรียบร้อยดีงามทุกอย่าง ใครเห็นก็อยากคบค้าสมาคมด้วย ผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรจะเป็นจะต้องมีคุณสมบัตินี้ เพราะการให้ที่จะให้มิตรที่มาคบหาตนได้รู้สึกภาคภูมิใจว่าได้คบกับมิตรที่ดี

ที่จริงแท้ คบแล้วได้ประโยชน์เป็นที่น่าพอใจของมิตร เป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ในความสัมพันธ์ภาพในมนุษย์ได้อย่างแท้จริง บทบาทและหน้าที่ของอาจารย์พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวถึงบทบาทของอาจารย์ที่สำคัญไว้ความตอนหนึ่งว่า อันความเจริญก้าวหน้าของโลกทุกด้านเป็นผลงานของอาจารย์ทั้งนั้น โลกจะขาดอาจารย์เสียไม่ได้ อาจารย์ต้องมีอยู่และต้องรับช่วงต่อไปให้มากขึ้น บรรดาความรู้ทั้งหมดอยู่ที่อาจารย์ ถ้าหากขาดอาจารย์เสียแล้ว ความรู้ของโลกจักหายไป โลกจะเต็มไปด้วยความโง่ ความหลง ไม่เข้าใจตามความเป็นจริง (2) อาจารย์กับนักศึกษาในรูปแบบของกัลยาณมิตรตามหลักตามหลัก ครุ หมายถึง นำเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้ออกบ่งใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย การทำตัวนำเคารพนี้ เมื่อมิตรมองดูแล้ว ก็จะมีสติว่า พึงพาอาศัยได้ มีความเป็นผู้ใหญ่พอที่จะพึ่งพิงได้ หลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้ อาจารย์ดูนำเคารพแก่คนอื่น ๆ ได้แก่หลักธรรมที่ว่าด้วยอิทธิบาท 4 คือ ธรรมที่ทำให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งอาจารย์อาจารย์และศิษย์ เพราะถ้าใครประพฤติปฏิบัติตามนั้น ความสำเร็จในหน้าที่การงานของตนก็จะบรรลุตามเป้าหมาย อาจารย์อาจารย์ก็เช่นกัน ถ้าประพฤติปฏิบัติตาม การสอนก็จะสำเร็จลุล่วงลงไปได้ด้วยดี ส่วนนักเรียนก็ทำให้มีความเจริญก้าวหน้า มีผลการเรียนที่ดี เป็นที่นำเคารพ²² (3) อาจารย์กับนักศึกษาในรูปแบบของกัลยาณมิตรตามหลักภาวนา หมายถึง นำเจริญใจ หรือนำยกย่อง ในฐานะทรงคุณ คือ ความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ เพราะอาจารย์ถือว่าเป็นบัณฑิต บัณฑิต คือผู้มีปัญญา เป็นนักปราชญ์ อาศัยการดำเนินชีวิต และทำกิจต่าง ๆ ด้วยปัญญา ถ้าจะให้ความหมายของบัณฑิตอย่างลึกซึ้ง อาจารย์เป็นผู้จบการศึกษา จบการศึกษาเกี่ยวกับวิชาความรู้ เกี่ยวกับอาชีพ หรือเกี่ยวกับเทคนิคทั่ว ๆ ไป และต้องเป็นการศึกษาในด้านที่เกี่ยวกับจิตใจ หรือวิญญาณ (4) อาจารย์กับนักศึกษาในรูปแบบของกัลยาณมิตรตามหลัก วตฺตา จ ในด้านวชิกรรมอันเป็นบทบาทต้นแบบของผู้เป็นกัลยาณมิตร จำเป็นต้องมีบทบาทในการแสดงออกที่เหมาะสม ถูกต้อง และสอดคล้องกับหลักธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งสามารถดึงเข้ามาอธิบายได้หลายหมวดธรรม ดังในหลักของเบญจศีลข้อที่ 4 ก็คือ มุสาวาทาเวรมณี และหลักธรรมทางวชิกรรมที่เป็นไปในทางเจริญรุ่งเรืองสามารถอธิบายขยายความได้ 4 ลักษณะ คือ (4.1) ละการพูดเท็จ (4.2) ละการพูดคำส่อเสียด (4.3) ละคำหยาบ (4.4) ละการพูดเพื่อใจ²³ (5) อาจารย์กับนักศึกษาในรูปแบบของกัลยาณมิตรตามหลัก วจนุขโม อาจารย์นอกจากจะเป็นต้นแบบในหลายๆ ด้านแล้ว ความอดทนอดกลั้นในอุปสรรคต่าง ๆ แล้ว โดยการที่ยึดหลักขันติ

²² พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), *วาทธรรมปัญญาบัณฑิต*, (กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา, 2538), หน้า 109.

²³ พระธรรมปิฎก, *ธรรมนุญชีวิต (ฉบับชาวบ้าน)*, หน้า 18.

และโสรัจจะ เป็นธรรมที่ทำให้เกิดความงดงาม ซึ่งพระไตรปิฎก ส่วนพระอภิธรรมปิฎกได้ให้ความหมายของคำว่า “ขันติ” หมายถึง ความอดทน กิริยาที่อดทน ความอดกลั้นความไม่ดูร้าย ความไม่เกรี้ยวกราด ความเข้มแข็งแห่งจิต และ “โสรัจจะ” หมายถึง ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย ความไม่ล่วงละเมิดทางวาจา ความไม่ล่วงละเมิดทั้งทางกายและทางวาจา หรือความสำรวมในศีลทั้งหมด โสรัจจะนั้น สามารถแปลตามศัพท์ได้ว่า ความเข้มแข็งแจ่มใส (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (6) อาจารย์กับนักศึกษาในรูปแบบของกัลยาณมิตรตามหลัก คมกิริย กถ กตฺตา คุณสมบัติในหัวข้อนี้ถือเป็นหน้าที่ของผู้เป็นกัลยาณมิตรโดยตรง ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในพระพุทธศาสนาที่สามารถทำให้พุทธธรรมขยายวงกว้างออกไปได้อย่างงดงาม เพราะเหตุแห่งการศึกษา และฝึกฝนพัฒนาตนแล้วจึงทำให้สามารถที่จะนำความรู้ความสามารถที่ตนได้ฝึกฝนดีแล้วในระดับต่างตามความพร้อมของแต่ละคนลักษณะการแนะนำ ที่ได้ผลคงจะต้องศึกษาจากต้นแบบของยอดกัลยาณมิตรอย่างพระพุทธเจ้า ซึ่งมีหลักธรรมที่แสดงให้ทราบถึงการสั่งสอน และแนะนำประโยชน์ของพระองค์ ที่ทำให้คำสอนเหล่านั้นควรแก่การปฏิบัติตาม และทำให้ผู้ฟังเกิดการน้อมใจ เลื่อมใสมั่นใจในพระองค์อย่างไม่มีข้อกังขาใด ๆ อันมีหลักอยู่ 3 ประการ ดังนี้ (6.1) อภิธมฺมยถัมมเทศนา ทรงแนะนำโดยแสดงธรรมด้วยความรู้ยิ่ง ทรงรู้ยิ่งเห็นจริงด้วยพระองค์เองแล้ว จึงทรงสอนผู้อื่น เพื่อให้รู้ยิ่งเห็นจริงตามในธรรมที่ควรรู้ยิ่งเห็นจริง (6.2) สนิทานธัมมเทศนา ทรงแนะนำโดยทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผล ทรงสั่งสอนชี้แจงให้เห็นเหตุผล ไม่เลือนลอย มีหลักมีเกณฑ์ ไม่ตัดตอนให้เสียเนื้อความ ทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้โดยไม่ยาก และ (6.3) สัปภาฎฐาริธัมมเทศนา ทรงแนะนำโดยทรงแสดงธรรมให้เห็นจริงได้ผลเป็นอัครจริย ทรงสั่งสอนให้มองเห็นชัดเจนสมจริงจนต้องยอมรับ และนำไปปฏิบัติได้ผลจริงเป็นอัครจริย จนผู้ปฏิบัติตามเห็นจริงดังที่พระองค์ตรัสไว้²⁴ และ (7) อาจารย์กับนักศึกษาในรูปแบบของกัลยาณมิตรตามหลัก โน จฏฐาเน นิโยชเย ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะพัฒนาเยาวชน คือ สถาบันการศึกษา ในที่นี้ก็คือบทบาทและหน้าที่ของอาจารย์สำคัญว่า “อันความเจริญก้าวหน้าของโลกทุกด้านเป็นผลงานของอาจารย์ทั้งนั้น โลกจะขาดอาจารย์เสียไม่ได้ อาจารย์ต้องมีอยู่และต้องรับช่วงต่อไปให้มากขึ้น บรรดาความรู้ทั้งหมดอยู่ที่อาจารย์ ถ้าหากขาดอาจารย์เสียแล้ว ความรู้ของโลกจักหายไป โลกจะเต็มไปด้วยความโง่ ความหลง ไม่เข้าใจตามความเป็นจริง” จากความสำคัญดังกล่าว นำมาซึ่งการศึกษามหาวิทยาลัยของอาจารย์ที่ดี เพื่อการพัฒนาเด็กทั้งนี้เนื่องจากในปัจจุบันสภาพแวดล้อมทางสถาบันการศึกษามีบทบาทหน้าที่คล้ายกับสถาบันครอบครัว ส่วนหนึ่งเนื่องด้วยเด็กและเยาวชนยังคงต้องใช้ชีวิตในการศึกษาหาความรู้อยู่ในโรงเรียน หากเด็กและเยาวชนไม่ได้รับการเอาใจใส่ในด้านการศึกษา อบรมบ่มนิสัยอย่างดีพอ ย่อมจะมีผลต่อการสร้างปัญหาทาง

²⁴ พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 23.

พฤติกรรมของเด็กได้ในอนาคต ซึ่งนักวิชาการเชื่อว่า พฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ส่วนหนึ่งเป็นผลที่ได้มาจากพฤติกรรมด้านลบที่ได้รับมาจากโรงเรียน²⁵ นอกจากนี้ อาจารย์ยังได้ชื่อว่า เป็นแม่พิมพ์ จึงชี้ให้เห็นบทบาทสำคัญอันเป็นต้นแบบที่ดี ซึ่งเด็กผู้เป็นอนาคตอันสำคัญของชาติ จะประพฤติและปฏิบัติตามในเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรม เพราะปัจจุบันสังคมการศึกษาเปลี่ยนจาก วัดมาเป็นสถาบันการศึกษาแล้ว ทั้งนี้ สถาบันการศึกษา คือ อาจารย์ และอาจารย์ นอกจากการทำหน้าที่ให้ความรู้ทางด้านวิชาการแล้ว ยังมีความจำเป็นที่จะต้องทำหน้าที่ในการอบรมปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมให้เกิดขึ้นในตัวเด็กอีกด้วย อาจารย์อาจารย์พึงอนุเคราะห์ศิษย์ตามหลักการ ได้แก่²⁶

- (1) แนะนำฝึกอบรมให้เป็นคนดี
- (2) สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
- (3) สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง
- (4) ส่งเสริมยกย่องความดีงามให้ปรากฏ และ
- (5) สร้างเครื่องค้ำถ่วงให้สารทิศ คือ สอนฝึกศิษย์ให้ใช้วิชาเลี้ยงชีพได้จริง และรู้จักดำรงตนได้ด้วยดี

5. บทสรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “ปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา ระดับอุดมศึกษาด้านการเรียนการสอนในยุคออนไลน์” พบว่า อาจารย์จะช่วยสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้กับนักศึกษาและส่งเสริมให้นักศึกษาสนใจต่อการเรียนตลอดจนปลูกฝังทัศนคติที่ดี และการประสบความสำเร็จของนักศึกษาได้ รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์ภายนอกชั้นเรียนระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา เพราะว่าอาจารย์ผู้สอนและผู้เรียนจะมีบทบาทและกิจกรรมร่วมกันภายในชั้นเรียน อาจารย์ผู้สอนและผู้เรียนยังต้องมีการพบปะกันภายนอกชั้นเรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน เพราะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และซึมซับแบบอย่างการวางตนที่ดีต่อผู้อื่น ทั้งยังเกิดเจตคติที่ดีต่อตัวอาจารย์ผู้สอน การที่นักศึกษาเกิดเจตคติที่ดีต่ออาจารย์ก็ย่อมทำให้มีพฤติกรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้มากมาย ทั้งการเข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอ ตั้งใจฟังขณะอาจารย์ผู้สอน ปฏิบัติการสอน อาจารย์อาจารย์ผู้สอนก็เกิดความรัก ความเมตตาและเป็นกำลังใจในการจะถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนได้ ดังนั้นคุณสมบัติระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาในรูปแบบของ กัลยาณมิตรประกอบด้วย เป็นที่รักที่พอใจ หรือ ปิโย สร้างความรู้สึกลึกซึ้งสนิทสนมเป็นกันเอง หรือ ภาวนิโย ในฐานะทรงคุณมีความรู้และภูมิปัญญาแท้จริงทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง เป็นนักพูด หรือ วตฺตา จ รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไหร่ควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดีในเมื่อมิตรทำไม่ถูกต้อง หรือรู้ไม่จริง

²⁵ โสภิตา ชปีลมันน์, บุคลิกภาพและพัฒนาการ : แนวโน้มสู่พฤติกรรมปกติและการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์, 2536), หน้า 107.

²⁶ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนุญชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 36. (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2548), หน้า 34.

เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ หรือ วจนกฺขโม เป็นผู้พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ชักถาม คำเสนอ และ วิพากษ์วิจารณ์ อดทนฟังได้ไม่เบื่อไม่ฉุนเฉียว เป็นผู้แฉงเรื่องล้าลึกได้ หรือ คมฺภีรญฺจ กถํ กตฺตา สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อน ให้เข้าใจสำหรับหลักธรรมที่ทำให้งามทั้ง 7 นี้ เป็นหลักธรรมที่สามารถปฏิบัติได้จนถึงที่สุด คือหลุดพ้นจากกิเลส การเข้าถึงซึ่งพระนิพพาน หรือโลกุตระธรรม ขณะเดียวกัน ก็มีผลต่อผู้ปฏิบัติในระดับโลกียธรรม คือ ความงามที่เกิดขึ้นในใจตน เกิดจากการประพฤติปฏิบัติ และส่งผลให้เกิดเป็นความงามที่ประทับใจต่อผู้พบเห็น ไม่ใช่ความงามที่เกิดจากการ เสกสรรปั้นแต่ง จากการแต่งเติมภายนอกปกปิดด้วยเครื่องสำอางที่ไม่ยั่งยืน จนลืมนึกที่จะทำให้เกิดความงามจากข้างในใจ ที่เกิดขึ้นจากการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ส่งผลตามมาทำให้เกิด ความงามภายในและภายนอก สามารถรับรู้ได้ถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เป็นความงามที่สุขสงบ มีความอิมใจ ส่งผลให้หน้าตาอิมยิ้มแจ่มใส ผิวพรรณสะอาด ผ่องใส ไม่มีความหม่นหมองมาแผ้ว พานหลักธรรมที่ทำให้งามทั้ง 7 สามารถสรุปในกรอบของของการความงามภายในและความงาม ภายนอกได้

ดังนั้นคุณสมบัตินี้การมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาในรูปแบบของ กัลยาณมิตร ซึ่งเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้ได้ในยุคปัจจุบันเพื่อให้อาจารย์ ตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตน จะเห็นได้ว่า อิทธิพลของอาจารย์ที่มีต่อเด็กนั้น ล้าลึกและ อาจารย์เป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสร้าง ชาติและทำลายเด็กของชาติ อาจารย์เป็นผู้นำของเด็ก ๆ เป็นผู้ที่เด็กมองด้วยความพอใจเลื่อมใสขอให้วางตนให้เหมาะแก่ความเป็นอาจารย์อย่างแท้จริง ต้อง เป็นคนที่บริสุทธิ์ด้วยกาย วาจา ใจ เป็นอาจารย์อยู่ทุกขณะ ทุกหนทุกแห่ง จงช่วยกันกระทำความดี ให้เด็กเห็นเป็นเยี่ยงอย่าง ดังนั้น หากอาจารย์ดีเยียมจะมีคุณอนันต์แก่นักเรียน แต่หากว่าอาจารย์ชั่วก็ ย่อมมีโทษมหันต์ต่อเด็กเช่นกัน โดยเฉพาะในเรื่องการฝึกอบรมด้านคุณธรรมและจริยธรรมนั้น หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของอาจารย์ นอกเหนือจากการให้ความรู้ทางวิชาการในทุกวิชา อาจารย์ที่ ดีนั้น นอกจากจะต้องรัก เห็นใจ และอุทิศตัวให้แก่การสอนแล้ว ต้องรู้จักเสริมจุดเด่นและแก้จุดด้อย ให้กับศิษย์ได้ตระหนักในความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม ความสำนึกในหน้าที่ต้องให้ศิษย์ มี แนวทางการปฏิบัติตนและหลักการดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้องชอบธรรม ทั้งนี้อาจารย์เองก็ต้อง ปรับปรุงตนเองอยู่ตลอดเวลาจนบรรลุถึงความเป็นเลิศทั้งวิชาการและทางการสอน โดยเฉพาะใน ด้านการฝึกอบรมคุณธรรมและจริยธรรม อาจารย์นั้นต้องดำรงตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์อย่าง เคร่งครัดเพื่อศิษย์ จะได้มีความเชื่อถือศรัทธาและถือปฏิบัติตามด้วยความรักนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- เกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา. (2539). **เมืองไทยในความใฝ่ฝันของนักคิดอาวุโส**. [ม.ป.ท.: ม.ป.พ]. 2539. รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จุไรรัตน์ เปรมวรเวทย์. (2556). **พฤติกรรมทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ณรงค์ เส็งประชา. (2554). **เทคนิคการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะและทัศนคติ**. กรุงเทพมหานคร: รำไทยเพรส.
- ถาวร สารวิทย์.(2523). **อุตสาหกรรมศิลป์ สำหรับอาจารย์ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา**. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. (2546). **ราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (2538). **วาทกรรมปัญญาันนท**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก. (2542). **ธรรมนุญชีวิต (ฉบับชาวบ้าน)**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- . (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2548). **ธรรมนุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 36. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- พิชิต ฤทธิจรัญ. (2548). **หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: แฮาส์ ออฟเคอร์มีส์.
- พิพัฒน์ วิเชียรสุวรรณ. (2540). **แผนการศึกษาแห่งชาติแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร: เดอะบุคส์.
- พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ทิศธรรม ธรรมะที่เป็นทางเดินของมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- ยุพิน พิพิธกุล และอรพรรณ ต้นบรรจง. (2536). **เทคโนโลยีในการผลิตสื่อการสอน คณิตศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน.
- ระวีวรรณ ศรีคร้ามครัน. (2543). **เทคนิคการสอน**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วิภาพร มาพบสุข. (2554). **หลักมนุษยสัมพันธ์**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2531). **ทศบารมี
ทศพิธราชธรรม**. ในมหาอุตมมงคลวโรกาสพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกพระบาท
สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช. วัดบวรนิเวศวิหารขอ
พระราชทานถวายเฉลิมพระเกียรติ.

สุคนธ์ ภูริเวทย์. (2544). **การออกแบบการสอน Instructional design**. กรุงเทพมหานคร:

Green, Arnold w. (2010). **The dynamic nurse–patient relationship: function process
and principle**. New York: G.P. Putnams Sons Press.

